
Het «Gilletteverweer» op scherp gesteld¹

Sarah Van den Brande en Christian Dekoninck

Advocaten, Crowell & Moring LLP

It is necessary to look at the matter from the point of view of a person wanting to know what he is entitled to do.

Walter K.C., 1913

I. Inleiding

1. Bijna een eeuw geleden oordeelde het Britse House of Lords al dat het onmogelijk is voor een normale persoon om zich op de hoogte te houden van alle octrooien die worden verleend en van hun beschermingsomvang². Dit is zonder twijfel nog steeds het geval. Gelet op de exponentiële stijging van het aantal octrooien, is het voor vele ondernemingen vandaag de dag inderdaad niet evident om op de hoogte te blijven van alle verleende octrooien in hun activiteitendomein. Indien zulke onderneming wordt geconfronteerd met een octrooirechtelijke vordering, kan deze haar beweerde goede trouw (gebrek aan kennis van het ingeroepen octrooi en/of de beschermingsomvang daarvan) niet als excuus inroepen³. Zij zal haar verweer dan ook op andere gronden moeten steunen.

2. In de meeste inbreukprocedures bestaat dit verweer veelal uit twee delen. In principe stelt men in hoofdorde dat het ingeroepen octrooi nietig zou zijn, waardoor er uiteraard geen sprake kan zijn van enige octrooi-

inbreuk. Indien dit verweer faalt, stelt men in ondergeschikte orde dat het litigieuze product of de litigieuze werkwijze niet onder de beschermingsomvang van het octrooi valt en er dus geen sprake is van octrooi-inbreuk. De rechter dient zich dus niet alleen over de beweerde inbreuk uit te spreken, maar ook (en meestal eerst⁴) over de geldigheid van het ingeroepen octrooi. Het spreekt voor zich dat zulk verweer de zaken er niet eenvoudiger op maakt, wat in sommige gevallen misschien wel de bedoeling is...

3. Naast dit «klassieke» verweer in twee delen (nietigheid van het octrooi en niet-inbreuk), kan een beweerde inbreukmaker zich nog beroepen op de uitzondering voor persoonlijk gebruik⁵, rechtsmisbruik, of het gebrek aan hoedanigheid van rechthebbende dan wel de verjaring of het verval van het octrooi inroept (wegens het niet betalen van de jaartaks bijvoorbeeld). Al deze verweermiddelen komen aan bod in de Belgische rechtsleer en rechtspraak⁶.

4. Een ander verweer, dat noch een nietigheidsverweer noch een niet-inbreukverweer is, kan er in bestaan te stellen dat de beweerde inbreukmaker enkel de stand van de techniek, zoals die bestond op het moment van de octrooi-aanvraag of van de voorrangsdatum, toepast (of een niet-

---

¹ De auteurs danken Dr. ir. Nele D'HALLEWEYN voor haar commentaar bij dit artikel.

² «It is impossible for an ordinary member of the public to keep watch on all the numerous Patents which are taken out and to ascertain the validity and scope of their claims», zoals Lord Moulton stelde in het arrest van het Britse House of Lords 1913, «Gillette Safety Razor Company v. Anglo American Trading Company Ltd», Vol. XXX, Reports of Patent, Design and Trademark Cases, no. 18, 1913, 480.

³ Enkel voor een indirecte inbreuk (artikel 27 § 2 van de Wet van 28 maart 1984 op de uitvindingsoctrooien, hierna: *BOW*) is kwade trouw vereist. De octrooihouder kan echter optreden tegen elke vorm van directe inbreuk, ook al is de inbreukmaker te goeder trouw. Het vroegere artikel 52 § 1 eerste lid BOW bevestigde dit trouwens uitdrukkelijk. Zie ook o.a. B. Remiche en V. Cassiers, *Droit des brevets d'invention et du savoir-faire. Créer, protéger et partager les inventions au XXIe siècle*, Brussel, Groep De Boeck, 2010, 300.

⁴ Zie evenwel Rb. Brussel 12 december 2003, *I.R. D.I.* 2004, 284, waar, in tegenstelling tot de gangbare benaderingswijze, de rechter eerst de inbreukvraag en pas daarna de geldigheidsvraag behandelde.

⁵ Artikel 30 BOW.

⁶ Zie bv. B. Remiche en V. Cassiers, *Droit des brevets d'invention et du savoir-faire. Créer, protéger et partager les inventions au XXIe siècle*, Brussel, Groep De Boeck, 2010, 431.

inventieve variant daarvan)⁷ waardoor er geen sprake kan zijn van enige inbreuk, ofwel omdat het ingeroepen octrooi nietig is bij gebrek aan nieuwheid of uitvindingswerkzaamheid, ofwel omdat de beweerde inbreuk niet onder de beschermingsomvang van het octrooi valt. Het voordeel van dit verweer bestaat erin dat de rechter zich niet dient uit te spreken over de geldigheid of de beschermingsomvang van het octrooi. Zulk verweer werd voor het eerst verwoord in het zogenaamde Gillette arrest van het Britse House of Lords, waarnaar het werd vernoemd⁸.

5. Eigen aan dit verweer is dat het ingeroepen octrooi zelfs niet in aanmerking wordt genomen om te oordelen over de beweerde inbreuk. Er wordt enkel nagegaan of de beweerde inbreukmaker al dan niet louter de stand van de techniek toepast, zoals die bestond op het moment van de octrooiaanvraag of desgevallend op de voorrangsdatum, zonder dat men zich uitsprekt over de geldigheid van het ingeroepen octrooi, zoals in het kader van het nietigheidsverweer, of de beschermingsomvang ervan, zoals in het kader van het niet-inbreukverweer.

Het Gilletteverweer maakt volgens ons dan ook een eigen soort verweer uit dat, indien het slaagt, tot gevolg heeft dat er geen sprake kan zijn van enige inbreuk, omdat de beweerde inbreuk enkel de stand van de techniek toepast, hetgeen niet als zodanig kan worden geoctrooieerd.

6. Zulk Gilletteverweer lijkt ons de geschikte oplossing voor de verweerder te goeder trouw die bevestiging wil krijgen dat hij geen namaak pleegt door een bepaald product of een bepaalde werkwijze te gebruiken, omdat hij enkel de stand van de techniek toepast. Naar Belgisch recht is zulk verweer uiteraard eveneens een mogelijkheid, hoewel deze nog niet vaak als dusdanig aan bod is

gekomen. Zeker sinds de voorzitter van de rechtbank van koophandel ook bevoegd is om te oordelen over octrooi-inbreuken⁹, lijkt ons dat dit verweer aan belang kan inwinnen in het kader van een procedure zoals in kort geding. Hierdoor kan de stakingsrechter inderdaad het geschil definitief regelen en tegelijk vermijden dat hij zich dient uit te spreken over netelige vragen inzake de geldigheid van een octrooi.

Bedoeling van dit artikel is om dit Gilletteverweer nader toe te lichten. In de eerste plaats gaan we na in welke omstandigheden het Gilletteverweer tot stand is gekomen, uiteraard met bijzondere aandacht voor het gelijknamige Britse arrest en de toepassing daarvan in de rest van de wereld. Vervolgens analyseren we de toepassingsvoorwaarden voor een succesvolle aanwending van dit verweer. Tenslotte gaan we enkele gevallen na waarin dit verweer interessant kan zijn.

II. Het Gillette arrest

8. Het Gilletteverweer vindt haar oorsprong in 1913, in het befaamde arrest van het Britse House of Lords «Gillette Safety Razor Company / Anglo-American Trading Company Ltd»¹⁰. De Gillette Safety Razor Company (hierna: *de Gillette onderneming*) bezat reeds meer dan 100 jaar geleden een octrooi op «verbeteringen in of met betrekking tot veiligheidsscheermessen» (hierna: *het Gillette octrooi*), de bakermat van de nu nog steeds wereldwijd bekende Gillette scheermesjes.

9. Het Gillette scheermesje was in het begin van vorige eeuw revolutionair omdat het een dik onbuigzaam scheermes verving door een dun flexibel lemmet, welk van een kleine hoeveelheid materiaal was gemaakt dat in grote

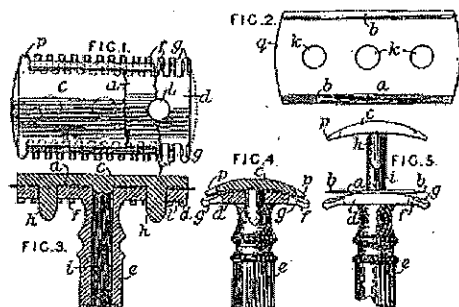
⁷ Buitenlandse rechtspraak en rechtsleer stellen inderdaad dat het Gilletteverweer ook inhoudt dat men slechts een niet-inventieve variant van de stand van de techniek toepast. Zie bv.: Rb. 's-Gravenhage 22 maart 2006, Smithkline Beecham PLC e.a. / Farmaceutisch Analytisch Laboratorium Duiven BV e.a., www.boek9.nl, 22; Rechtbank 's-Gravenhage 18 juni 2008, Fort Vale Engineering Limited / Pelican Worldwide BV, 9, www.boek9.nl, met noot, D. DE LANGE, «Wat moet de Nederlandse octrooirechter doen bij een GAT/LuK verweer?», *BIE* 2008, 6/7, 233; Voorzieningenrechter Rb. 's-Gravenhage, 27 april 2010, B+R Beheer / Van den Berg, www.ie-portal.nl waarin werd geoordeeld dat het octrooi – indien al geldig – niet zo kon worden uitgelegd dat ook voor de hand liggende varianten eronder zouden vallen, 1 en 6; C. ANGIONI, «Doctrine of equivalents: a comparison between the US, the UK, the German and the Japanese Approaches», 2001, www.bepress.com/ndsip/papers/art8, 18 die stelt dat: «*The accused party can defend himself not only with the argument that his embodiment was not new compared to the state of the art, but also that it was not inventive with respect to the state of the art.*» Hierna wordt onder de «stand van de techniek» bijgevolg ook de niet-inventieve varianten daarvan begrepen.

⁸ House of Lords 1913, «Gillette Safety Razor Company / Anglo American Trading Company Ltd», Vol. XXX, Reports of Patent, Design and Trademark Cases, no. 18, 1913; 465.

⁹ Vroeger werd dit bepaald in artikel 96 Wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en de bescherming van de consument, zoals gewijzigd bij Wet van 10 mei 2007 betreffende de aspecten van gerechtelijk recht van de bescherming van intellectuele eigendomsrechten, *B.S.* 10 mei 2007, 25694, *err.* *B.S.* 14 mei 2007, 26121 (hierna: *WHPC*). Nu is de relevante wetsbepaling artikel 3 Wet van 6 april 2010 met betrekking tot de regeling van bepaalde procedures in het kader van de wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken en consumentenbescherming, *B.S.* 12 april 2010 (hierna: *Wet tot regeling van procedures in de marktpraktijkenwet*).

¹⁰ House of Lords 1913, «Gillette Safety Razor Company / Anglo American Trading Company Ltd», Vol. XXX, Reports of Patent, Design and Trademark Cases, no. 18, 1913, 465-483.

hoeveelheden kon worden geproduceerd en verkocht tegen een lage prijs. Het succes van Gillette scheermesje bleef niet uit en het werd al snel een aantrekkelijke «inspiratiebron» voor concurrenten van de Gillette onderneming, die al gauw gelijkaardige producten op de markt brachten.

Enkele tekeningen bij het Gillette octrooi uit 1902

10. De Gillette onderneming bleef echter niet bij de pakken zitten en dagvaardde in 1911 twee ondernemingen voor octrooi-inbreuken wegens het produceren en verkopen van op het Gillette octrooi inbreukmakende scheermessen. In eerste aanleg oordeelde de rechter dat er inderdaad sprake was van octrooi-inbreuk, maar in hoger beroep werd deze beslissing hervormd, waarop de Gillette onderneming naar het House of Lords trok. Zowel in eerste aanleg als in hoger beroep draaide heel de zaak rond de juiste interpretatie van de octrooi-conclusies en (vooral) hun beschermingsomvang. In het mijlpaalarrest van het House of Lords werd echter in het nadeel van de Gillette onderneming beslist, in de eerste plaats zonder de conclusies van het Gillette octrooi zelfs maar in overweging te nemen...

Het was Lord Moulton die het zogenaamde Gilletteverweer formuleerde. Hij stelde dat het in deze zaak inderdaad aangewezen was om eerst de stand van de techniek met betrekking tot de uitvinding na te gaan, vooraleer het ingeroepen octrooi zelf te analyseren. In het arrest beschreef hij daarom in eerste instantie een gewoon scheermes en hoe dit evolueerde naar een veiligheids-scheermes. Vervolgens bestudeerde hij de gewone veiligheidsscheermessen die de stand van de techniek van het Gillette octrooi vormden. Na een grondige vergelijking tussen de stand van de techniek en het scheermes van de verweerders, bleek dat er geen octrooiërbaar verschil tussen beide was. De aanwezige verschillen berustten op mechanische equivalenten die identiek functioneerden of

die voor de hand liggend waren in het licht van de stand van de techniek.

11. Volledig in de lijn van het principe dat een octrooi nooit kan verhinderen dat derden gebruik maken van de stand van de techniek, werd expliciet in het Gillette arrest gesteld dat geen enkel octrooi kan beletten dat derden de stand van de techniek toepassen. Met andere woorden, wanneer enkel de stand van de techniek wordt toegepast, is er geen octrooi-rechtelijke inbreuk mogelijk:

- indien de conclusies van het ingeroepen Gillette octrooi dermate ruim moeten worden geïnterpreteerd zodat ze het scheermes van verweerders omvatten, is dit octrooi ongeldig, omdat het enkel betrekking heeft op een uitvinding die enkel de stand van techniek toepast. Het ingeroepen octrooi is dan ongeldig bij gebrek aan nieuwheid of inventiviteit.
- indien de conclusies van het ingeroepen Gillette octrooi daarentegen zo worden geïnterpreteerd dat ze niet enkel de stand van de techniek omvatten, valt het scheermes van verweerders niet onder de beschermingsomvang van dit octrooi en is er geen sprake van inbreuk.

12. Lord Moulton stelde dan ook dat de beweerde inbreukmakers niet konden worden veroordeeld: «*the Defendants must succeed either on invalidity or on non-infringement*»¹¹. Op basis van de hierboven uiteenzette redenering kon deze zaak worden beoordeeld zonder enig onderzoek naar de bewoordingen van het Gillette octrooi. Lord Moulton voegde hieraan toe dat hij er zich van bewust was dat zulke beslissingswijze in een octrooizaak ongebruikelijk is, maar stelde dat het vanuit het oogpunt van het publiek belangrijk is dat deze beoordelingsmethode niet over het hoofd wordt gezien. In de praktijk is dergelijke beoordelingswijze dikwijls de enige waarborg voor de fabrikant, aldus Lord Moulton omdat het *quasi* onmogelijk is om het overzicht te behouden op alle relevante octrooien en om zich te vergewissen van de geldigheid en de reikwijdte van de conclusies van die octrooien.

13. Het verweer dat men slechts toepassing maakte van de stand van de techniek op de (voorrangs)datum van het ingeroepen octrooi is bijgevolg een goed juridisch verweer tegen een beweerde octrooi-inbreuk: er is sprake van ofwel ongeldigheid, ofwel niet-inbreuk. In geen van beide gevallen kan de beweerde inbreukmaker iets worden verweten.

¹¹ House of Lords 1913, «Gillette Safety Razor Company / Anglo American Trading Company Ltd», Vol. XXX, Reports of Patent, Design and Trademark Cases, no. 18, 1913, 480.

14. Deze Britse beslissing heeft school gemaakt en de erin ontwikkelde doctrine is in vele landen uitdrukkelijk aanvaard¹². In Duitsland heeft dit Gilletteverweer aanleiding gegeven tot het even bekende Formstein arrest van het Bundesgerichtshof uit 1986¹³. Net zoals het Gilletteverweer, valt het Formsteinverweer terug op het principe dat een octrooi geen betrekking kan hebben op belichamingen die enkel tot de stand van de techniek behoren noch op voor de hand liggende variaties daarop. Het Duitse Bundesgerichtshof besliste dat er geen inbreuk (bij equivalent: *cf. infra*) kan zijn, indien deze beweerde inbreuk zelf volledig deel uitmaakt van de stand van de techniek.

III. Analyse van het Gilletteverweer

1) Algemene principes

15. Hierna gaan we kort na waaruit het Gilletteverweer bestaat.

Het Gilletteverweer berust op het octrooirechtelijke basisprincipe dat de stand van de techniek nooit *as such* kan worden geoctrooieerd en dus steeds ter beschikking van het publiek moet blijven. Dit octrooirechtelijk basisprincipe heeft tot gevolg dat:

- (i) een niet-octrooieerba(a)r(e) product of werkwijze nooit door een octrooi kan worden beschermd;
- (ii) een octrooi zich bijgevolg niet kan uitstrekken over zaken die niet octrooieerbaar waren op het ogenblik van de voorangsdatum; en
- (iii) er geen steun kan worden geput uit een ongeldig octrooi.

Bij het Gilletteverweer moet de inhoud van het ingeroepen octrooi niet worden onderzocht om te oordelen dat er geen octrooi-inbreuk is. Het volstaat vast te stellen dat de beweerde inbreuk enkel de stand van de techniek toepast.

16. Wil de verweerder een geslaagd Gilletteverweer tegen een beweerde octrooi-inbreuk voeren, dan moet hij

kunnen aantonen dat zijn product of werkwijze volledig wordt geanticipeerd door de stand van de techniek.

17. Vanuit het standpunt van de octrooihouder, impliceert een effectief opgesteld Gilletteverweer dat de verweerder bewijst dat de beweerde inbreuk reeds in zijn geheel behoorde tot de stand van de techniek op de (voorangs)datum van het octrooi waardoor hij door de beweerde inbreukmaker in volgende patstelling wordt gedreven¹⁴:

- ofwel is het octrooi ongeldig omdat het enkel elementen omvat die tot de stand van de techniek behoren en dus dermate ruim is dat het octrooi op geen enkele wijze afwijkt van de stand van de techniek, waardoor het octrooi ongeldig moet worden geacht bij gebrek aan nieuwheid en/of inventiviteit;
- ofwel valt de beweerde inbreuk niet onder de beschermingsomvang van het octrooi, waardoor er echter geen sprake kan zijn van een octrooi-inbreuk aangezien de beweerde inbreuk volledig wordt geanticipeerd door de stand van de techniek en deze niet kan behoren tot de beschermingsomvang van een geldig octrooi.

18. Het Gilletteverweer kan dan ook bijna als het tegenovergestelde worden beschouwd van de zogenaamde «Angora kat houding» van de octrooihouder, zoals de Italiaanse professor Franzosi dit noemt. Lord Justice Jacob omschreef deze houding als volgt: «*Professor Mario Franzosi likens a patentee to an Angora cat. When validity is challenged, the patentee says his patent is very small: the cat with its fur smoothed down, cuddly and sleepy. But when the patentee goes on the attack, the fur bristles, the cat is twice the size with teeth bared and eyes ablaze*»¹⁵. Het is duidelijk dat een goed opgezet Gilletteverweer korte metten maakt met zulke Angorakat houding...

2) Letterlijke inbreuk en inbreuk bij equivalent

19. Het Gilletteverweer kan zowel worden ingeroepen als verweer tegen een beweerde letterlijke inbreuk alsook

¹² Zie bv. India: Delhi High Court 22 februari 2008, J. Mitra and co. Pvt. Ltd / Kesar medicaments and Anr, <http://lobis.nic.in/dhc/48>; Nederland: Rb. 's-Gravenhage 22 maart 2006, Smithkline Beecham PLC e.a. / Farmaceutisch Analytisch Laboratorium Duiven BV e.a., www.boek9.nl. en Rb. 's-Gravenhage 13 februari 2008, Merck Scharp & Dohle Manufacturing / Ratiopharm Nederland BV e.a., www.boek9.nl; Verenigde Staten, waar deze leer bijvoorbeeld tot uitdrukking kwam in de zaak Wilson Sporting Goods Co. / David Geoffrey & Associates: zelfs indien aan de «function-way-result»-test van de inbreuk bij equivalent zou zijn voldaan, kan er geen sprake van enige inbreuk zijn wanneer de beweerde omvang van de equivalentie of hetgeen letterlijk wordt gevorderd de stand van de techniek zou omvatten.

¹³ Bundesgerichtshof 1986, GRUR 803, 18 IIC 795.

¹⁴ Delhi High Court 22 februari 2008, J. Mitra and co. Pvt. Ltd / Kesar Medicaments and Anr, <http://lobis.nic.in/dhc/48-49> zoals onder meer besproken in <http://www.cafazine.com/depts/article.asp?id=23208&deptid=7&page=2> en <http://www.worldipreview.com/sept08/article11.html> en met verwijzing naar Shri Ravi Raj Gupta/ M/s Acme Glass Mosaic Industries 56 (1194) DLT 673.

¹⁵ Court of Appeal 19 maart 2008, European Central Bank / Document Security Systems Incorporated [2008] EWCA Civ 192, 2, <http://www.baillii.org>.

tegen een beweerde inbreuk bij equivalent. Dat het Gilletteverweer een uitstekend verweermiddel is tegen een beweerde inbreuk bij equivalent is logisch¹⁶. De beschermingsomvang van een Europees octrooi wordt bepaald door artikel 69 EOV en het Uitlegprotocol daarbij. Daaruit blijkt dat er bij de interpretatie van een Europees octrooi een gulden middenweg moet worden gevonden tussen de bewoordingen in de conclusies, waarbij de beschrijving en tekeningen alleen worden gebruikt om een ambiguïteit in de conclusies op te heffen, enerzijds, en de interpretatie waarbij de conclusies alleen dienen als richtlijn en de bescherming zich kan uitstrekken tot hetgeen de octrooihouder, naar het oordeel van de deskundige die de beschrijving en tekeningen bestudeert, voor ogen stond, anderzijds.

20. Waar de beschermingsomvang van een octrooi op grond van de equivalentieleer verder reikt dan een louter letterlijke lezing van de octrooi-conclusies, vormt de Gillette-doctrine als het ware een natuurlijke grens van deze beschermingsomvang. De Gillette-doctrine perkt de interpretatievrijheid van de equivalentieleer in via het basisprincipe dat de stand van de techniek *as such* niet kan worden geoctrooierd: de reikwijdte van de equivalentieleer mag bijgevolg niet zo ver reiken tot equivalenten die volledig deel uitmaken van de stand van de techniek of die in het licht van de stand van de techniek voor de hand liggend zijn¹⁷. De Gillette-doctrine tekent dus de grenzen uit tot waar de equivalentieleer zich kan uitstrekken.

21. Hoewel het Gilletteverweer het natuurlijke tegengewicht lijkt tegen een inbreuk bij equivalent, hoeft dit verweer, zoals we eerder reeds aangaven, hiertoe niet te worden beperkt. Inderdaad, het Gilletteverweer kan ons inziens een even geldig en doeltreffend verweer bieden tegen een beweerde letterlijke octrooi-inbreuk. Het grote voordeel van het Gilletteverweer is immers dat de rechtbank een octrooi-inbreuk kan afwijzen op basis van een directe vergelijking tussen de beweerde octrooi-inbreuk en de stand van de techniek van het ingeroepen octrooi, zonder enige analyse van het ingeroepen octrooi *as such*. Het volstaat derhalve om het octrooigeschil af te handelen

door enkel te kijken naar hetgeen de verweerders doen in het licht van de stand van de techniek zoals die bestond op de (voorrangs)datum van het ingeroepen octrooi.

3) Situatie in Duitsland

22. Enkel in Duitsland stelt men dat het Formsteinverweer, de Duitse variant van het Gilletteverweer¹⁸, niet mogelijk is bij een letterlijke octrooi-inbreuk¹⁹. De reden hiervoor is dat in Duitsland inbreuk- en ongeldigheidsvorderingen afzonderlijk door verschillende instanties worden behandeld en dat de inbreukrechter hierbij moet uitgaan van de veronderstelling dat het octrooi geldig is²⁰. Indien hij echter vaststelt dat men, bij een beweerde letterlijke inbreuk, slechts toepassing maakt van de stand van de techniek, zal hij, althans impliciet, het octrooi als ongeldig beoordelen. Aangezien een Duitse inbreukrechter zich op geen enkele wijze mag uitspreken over de geldigheid van een octrooi, kan hij dit ook niet doen door in het kader van een beweerde letterlijke inbreuk te oordelen dat de beweerde inbreukmaker enkel en alleen de stand van de techniek toepast: dit zou namelijk impliceren dat het ingeroepen octrooi niet als dusdanig had mogen verleend, waardoor de inbreukrechter zich (impliciet) zou uitspreken over de geldigheid van het octrooi, ook al wordt dit niet nietig verklaard. Bij een inbreuk bij equivalent heeft de rechter daarentegen de vrijheid om zich buiten de grenzen van de letterlijke octrooi-conclusies te begeven. De Duitse rechter kan dus perfect oordelen dat de beweerde inbreuk bij equivalent volledig door de stand van de techniek wordt geanticipeerd, zonder dat hij zich op enigerlei wijze uitspreekt over de geldigheid van dat octrooi.

IV. Mogelijke toepassingsgevallen van het Gilletteverweer

23. Het verweer van de beweerde inbreukmaker dat hij slechts enkel de stand van de techniek toepast, is natuurlijk ook bruikbaar in het Belgische octrooirecht, hoewel het tot op heden nooit uitdrukkelijk aan bod is geko-

¹⁶ Over de equivalentieleer, zie o.a.: R. PEETERS en B. VANDERMEULEN, «De equivalentieleer in de Belgische octrooirechtspraak», noot onder Rb. Gent 12 juni 2002, *I.R. D.I.* 2003, 131-137.

¹⁷ K. E. WHITE, «Festo: a case contravening the convergence of doctrine of equivalents jurisprudence in Germany, the United Kingdom, and the United States», <http://www.mtflr.org/voleight/White.htm>.

¹⁸ Bundesgerichtshof 29 april 1986, *GRUR* 1986, 803 e.v.

¹⁹ C. ANGIONI, «Doctrine of equivalents: a comparison between the US, the UK, the German and the Japanese Approaches», 2001, www.bepress.com/ndsip/papers/art8, 18.

²⁰ R. PEETERS en B. VANDERMEULEN, «De equivalentieleer in de Belgische octrooirechtspraak», noot onder Rb. Gent 12 juni 2002, *I.R. D.I.* 2003, 136; E. NETTLETON, J. EBERHARDT en H. HONDA, «Claim Construction – An Equivalence of Approach to Inventive Improvements?», <http://www.bristows.com/?pid=46&level=2&nid=668>; C. ANGIONI, «Doctrine of equivalents: a comparison between the US, the UK, the German and the Japanese Approaches», 2001, www.bepress.com/ndsip/papers/art8, 18 en 22.

men²¹. Zoals reeds opgemerkt, kan zulk verweer in theorie worden beoordeeld zonder het ingeroepen octrooi te bestuderen. De rechtbank dient enkel het bestreden product (of de bestreden werkwijze) te vergelijken met de stand van de techniek op het moment van de aanvraag of de voorrangdatum van het ingeroepen octrooi. Indien de rechter vervolgens tot de vaststelling komt dat de beweerde inbreukmaker enkel de stand van de techniek toepast, kan deze de inbreukvordering afwijzen zonder na te gaan of er nu sprake is van een niet-inbreuk of ongeldigheid van het octrooi en dus zonder het ingeroepen octrooi te bestuderen.

24. In octrooizaken voor een Belgische rechter, zijn er volgens ons minstens twee specifieke toepassingsgevallen waarin het voor een beweerde inbreukmaker te goeder trouw interessant kan zijn om het Gilletteverweer in te roepen: enerzijds in een stakingsprocedure zoals in kortgeding en anderzijds (in meer beperkte mate) in een octrooigeschil met internationale elementen.

1) Octrooizaken voor een Belgische rechter

25. Tot voor kort was de Belgische rechter ten gronde altijd bevoegd om zowel de inbreukargumenten als de geldigheidsargumenten te beoordelen. Klassiek werd bijna steeds eerst de vraag van de geldigheid beantwoord om eventueel nadien te oordelen of er al dan niet sprake was van enige octrooi-inbreuk²². Sinds de wetten van 9 en 10 mei 2007²³ is de situatie echter enigszins veranderd. Deze wetten hebben, onder andere, het vroegere artikel 96 WHPC²⁴ aangepast, waardoor de voorzitter van

de rechtbank van koophandel eveneens de bevoegdheid heeft de staking uit te spreken van elke inbreuk op een intellectueel eigendomsrecht, met uitzondering van het auteursrecht, de naburige rechten en het databankenrecht²⁵. Sinds 1 november 2007 bestaan er dus twee procedures ten gronde om de stopzetting van een inbreuk op octrooien te vragen: naast de «gewone» procedure ten gronde, kan men een stakingsvordering op grond van artikel 3 Wet tot regeling van procedures in de marktpraktijkenwet opstarten.

26. In het kader van een stakingsvordering, waarbij de regels van het kortgeding gelden, kan men evenwel enkel de stopzetting van een bepaalde praktijk vorderen, eventueel op straffe van een dwangsom, maar geen schadevergoeding of daarmee verwante maatregel bevelen²⁶. De bevoegdheden van de stakingsrechter zetelend op grond van artikel 2 Wet tot regeling van procedures in de marktpraktijkenwet, zijn inderdaad limitatief omschreven waaruit onder andere voortvloeit dat hij onbevoegd is schadevergoeding toe te kennen²⁷. Gelet op deze limitatief omschreven bevoegdheid van de stakingsrechter, werd vóór de wetten van 9 en 10 mei 2007 betwist dat de stakingsrechter bevoegd was om zich uit te spreken over de geldigheid van een intellectueel eigendomsrecht of om de doorhaling van een eventuele inschrijving te bevelen, ook al werd zulk recht ingeroepen in het kader van een stakingsvordering. Meer in het bijzonder in het kader van het merkenrecht is die vraag enkele keren aan bod gekomen²⁸ zonder echt tot een algemeen aanvaarde oplossing te komen²⁹.

²¹ Dit is volgens de rechtspraak waarover wij beschikken.

²² P. DE JONG, O. VRINS en C. RONSE, «Evoluties in het octrooirecht – Overzicht van rechtspraak 2003-2006», *T.B.H.* 2007, 423.

²³ De wet van 9 mei 2007 betreffende de burgerrechtelijke aspecten van de bescherming van de intellectuele eigendomsrechten en de wet van 10 mei 2007 betreffende de aspecten van gerechtelijk recht van de bescherming van de intellectuele eigendomsrechten.

²⁴ Nu artikel 3 Wet tot regeling van procedures in de marktpraktijkenwet.

²⁵ Artikel 87 § 1 Auteurswet en artikel 12 *sexies* Databankenwet voorzien in een specifieke stakingsvordering zoals in kortgeding voor de houders van deze rechten.

²⁶ Voor een vergelijking tussen de procedure ten gronde en de stakingsvordering, zie M.C. JANSSENS, «De nieuwe wetgeving over handhaving intellectuele rechten en haar impact op de WHPC» in A. DE BOECK en Y. MONTANGIE (eds.), *De nieuwe bepalingen in de Handelspraktijkenwet*, Brugge, Vanden Broele, 2008, 141-143.

²⁷ Dit is naar analogie naar hetgeen is verschenen inzake het voormalige artikel 95 WHPC: Cass. 16 november 1973, *B.R.H.* 1975, 216; zie ook (onder andere): J. STUYCK, *Handelspraktijken*, Mechelen, Story Scientia, 2003, 100-101.

²⁸ Hoewel volgens het oude artikel 96 WHPC schending van intellectuele eigendomsrechten uitsloot van de vordering tot staking, kon volgens een vaste rechtspraak de stakingsrechter zich wel uitspreken over vorderingen op grond van artikel 13.A.1.c) en d) van de toenmalige Benelux Merkenwet: deze merkinbreuken zouden geen namaak uitmaken in de zin van het oude artikel 96 WHPC: zie bv. Cass. 3 november 1989, *T.B.H.* 1990, 216.

²⁹ *Pro*: E. CORNU en G. SORREAU, «Actualités en matières de cessation: la loi du 14 juillet 1991 sur les pratiques du commerce et sur l'information et la protection du consommateur et le respect des droits intellectuels» in *Le tribunal de commerce: procédures particulières et recherche d'efficacité*, Brussel, Editions du Jeune Barreau, 2006, 140 e.v.; A. PUTTEMANS, «'Les hommes savent pourquoi', mais les juges? Ou: que reste-t-il de la compétence du juge de la cessation (en matière de marques, par exemple) si le juge de l'action n'est plus le juge de l'exception» onder Brussel 3 april 1998, *T.B.H.* 1999, 122; zie ook Antwerpen 10 november 2003 en 9 februari 2004, *T.B.H.* 2004, 1008 en 1035. *Contra*: L. VAN BUNNEN, «Le juge de cessation est-il compétent pour prononcer une nullité de marque?», *Ing. Cons.* 2004, 265.

27. Op basis van de Wet tot regeling van procedures in de marktpraktijkenwet heeft de voorzitter nu zonder twijfel de bevoegdheid om de geldigheid van een octrooi te onderzoeken en eventueel de nietigheid hiervan uit te spreken, weliswaar enkel indien dit noodzakelijk is om te oordelen over een vordering op grond van dit artikel 3 Wet tot regeling van procedures in de marktpraktijkenwet: indien de vordering kan worden afgewezen zonder dat het noodzakelijk is de geldigheid van het ingeroepen octrooi te onderzoeken, is de voorzitter niet langer bevoegd de nietigheid van het octrooi uit te spreken, ook al werd deze bij wijze van tegenvordering gevorderd³⁰. De nietigverklaring op hoofdvordering, kan echter in geen geval worden uitgesproken op grond van artikel 3 Wet tot regeling van procedures in de marktpraktijkenwet³¹.

28. Gelet op deze bijkomende beperkte bevoegdheid voor de voorzitter, menen we dat het interessanter wordt om het Gilletteverweer vaker in te roepen in het kader van een stakingsprocedure op grond van artikel 3 Wet tot regeling van procedures in de marktpraktijkenwet, en dit om netelige vragen betreffende de geldigheid of beschermingsomvang van het ingeroepen octrooi te vermijden. Indien de voorzitter de vordering op deze grond kan afwijzen, mag (of moet) hij zich inderdaad niet langer uitspreken over de eventuele nietigheid van het octrooi. Het is nu net door deze beperkte mogelijkheid tot nietigverklaring in de stakingsprocedure dat het Gilletteverweer daarin een grotere rol kan spelen dan in de procedure ten gronde. In de stakingsprocedure kan de voorzitter door een goed opgezet Gilletteverweer immers (hopelijk sneller) tot een uitspraak komen doordat hij zich niet hoeft te buigen over de geldigheid van het octrooi.

29. Dit verweer geeft de beweerde inbreukmaker inderdaad de mogelijkheid aan te tonen dat hij niets anders doet dan de stand van de techniek toe te passen zonder dat de voorzitter zich moet uitspreken over de geldigheid van het ingeroepen octrooi of de beschermingsomvang hiervan. Zoals reeds gesteld, bestaat de essentie van het Gilletteverweer erin dat er in zulk geval geen sprake van inbreuk kan zijn, om welke reden dan ook (ongeldig octrooi of beperkte beschermingsomvang van een geldig octrooi). Dit (althans in theorie) eenvoudig verweermiddel is vol-

gens ons bijgevolg aan een opwaardering toe in het Belgische octrooirecht, zeker in stakingszaken, waarbij de beweerde inbreukmaker te goeder trouw zo snel mogelijk uitsluitel wenst te bekomen over de vraag of er al dan niet sprake is van een octrooi-inbreuk. Het spreekt voor zich dat het beoordelen van de vraag of de beweerde inbreukmaker niets anders doet dan het toepassen van de stand van de techniek zoals die bestond op de datum van de octrooiaanvraag of van de voorrangdatum, in vele gevallen eveneens zeer technisch en gecompliceerd kan zijn: wij menen evenwel dat dit verweer tot op heden in de Belgische octrooirechtspraak te weinig aan bod is gekomen.

2) Internationale octrooizaken

30. Ook in internationale octrooizaken, kan het Gilletteverweer een interessant argument opleveren voor de beweerde inbreukmaker te goeder trouw die zo snel mogelijk een oplossing wenst. In zulke zaken dient er rekening te worden gehouden met het GAT/LuK arrest van het Europese Hof van Justitie³². Het GAT/LuK arrest heeft tot gevolg dat de exclusieve bevoegdheidsgrond van artikel 22 (4) EEX-Verordening ruim wordt uitgelegd, doordat de buitenlandse rechter, zijnde deze van de plaats van depot of registratie van het octrooi in kwestie, exclusief bevoegd is voor alle geschillen betreffende de registratie of geldigheid van een octrooi, ongeacht of de kwestie bij wege van rechtsvordering dan wel exceptie wordt opgeworpen. Volgens het GAT/LuK arrest mag een andere (inbreuk)rechter zich dus op geen enkele wijze bezighouden met de geldigheid van een octrooi, ook niet bij wijze van verweer³³, en mag deze zich enkel bezighouden met inbreukkwesaties zolang hij geen uitspraak doet over de geldigheid van het octrooi.

In het Fortvale/Pelican vonnis heeft de Rechtbank te 's-Gravenhage geoordeeld dat deze Europese rechtspraak ook een invloed heeft op het Gilletteverweer, omdat de beoordeling ervan nauw verweven zou zijn met de beoordeling van de geldigheid van een octrooi aangezien een geslaagd Gilletteverweer veelal zal impliceren dat het octrooi niet, althans niet in de voorliggende vorm, had mogen worden verleend³⁴. Volgens bepaalde Nederlandse rechtsleer is het Gilletteverweer inderdaad eigenlijk geba-

³⁰ A. PUTTEMANS, «L'action en cessation fondée sur l'article 96 de la LPCC en cas d'atteinte prétendue à un droit de propriété intellectuelle dont la validité est contestée», *I.R. D.I.* 2009, 135-139. Anders: M.C. JANSSENS, «Drie wetten inzake handhaving van intellectuele rechten openen nieuwe horizonten in de strijd tegen namaak en piraterij», *R.W.* 2007-08, 936 waarin algemeen gesteld wordt dat de voorzitter bevoegd is de nietigverklaring uit te spreken «indien de (tegen)vordering tot hem wordt gericht».

³¹ M.C. JANSSENS, «De nieuwe wetgeving over handhaving intellectuele rechten en haar impact op de WHPC» in A. DE BOECK en Y. MONTANGIE (eds.), *De nieuwe bepalingen in de Handelspraktijkenwet*, Brugge, Vanden Broele, 2008, 155; P. DE JONG, O. VRINS en C. RONSE, «Evoluties in het octrooirecht. Overzicht van rechtspraak 2003-2006», *T.B.H.* 2007, 427 (noot 19).

³² H.v.J. 13 juli 2006, GAT / LuK, C-4/03, PB C 224 van 16 september 2006, 4-5, <http://curia.europa.eu>.

³³ D. DE LANGE, «Wat moet de Nederlandse octrooirechter doen bij een GAT/LuK verweer?», *BIE* 2008, 6/7, 231-232.

³⁴ Rechtbank 's-Gravenhage 18 juni 2008, Fort Vale Engineering Limited / Pelican Worldwide BV, 9, www.boek9.nl; W.A. HOYNG, «After Primus-Roche and GAT-LuK», 27 maart 2008, B9 5901, 4. www.boek9.nl.

seerd op ongeldigheidsargumenten waardoor dit verweer, voor zover dit de buitenlandse delen van een octrooi betreft, tot de exclusieve bevoegdheid van de buitenlandse rechter zou behoren³⁵. Indien de beoordeling van zo'n Gilletteverweer niet tot de exclusieve bevoegdheid van de buitenlandse rechter zou behoren, bestaat volgens deze opinie bovendien het risico op tegenstrijdige uitspraken. In het Fortvale/Pelican vonnis stelde de rechtbank dat dit bijvoorbeeld het geval kan zijn indien een Nederlandse inbreukrechter de Gilletteverweren zou verwerpen en een grensoverschrijdend inbreukverbod zou verlenen, terwijl de buitenlandse rechter het octrooi vervolgens op grond van dezelfde stand van de techniek zou vernietigen³⁶. Op grond van deze redenering achtte de inbreukrechter te 's-Gravenhage zich niet bevoegd om de Gilletteverweren te beoordelen voor zover deze buitenlandse delen van het ingeroepen octrooi betroffen en was hij van mening dat met betrekking tot die verweren een oordeel van de buitenlandse rechter moest worden afgewacht³⁷.

31. Dit risico op tegenstrijdige uitspraken volstaat volgens ons echter niet om het Gilletteverweer aan de exclusieve bevoegdheid van de buitenlandse rechter voor te behouden. Zulk risico is immers evenzeer aanwezig wanneer een pure inbreukprocedure, dus zonder nietigheidsverweer, uitmondt in een grensoverschrijdend verbod dat naderhand in conflict kan komen met een eventuele nietigheid die in een latere procedure wordt uitgesproken. In tegenstelling tot de hierboven vermelde rechtspraak en rechtsleer, zijn wij van mening dat het Gilletteverweer geen ongeldigheidsverweer is, maar een verweer *sui generis* is³⁸.

32. Wij beschouwen het Gilletteverweer niet als een verkapt nietigheids- of ongeldigheidsargument. Het eigene aan het Gilletteverweer is immers dat het aan de rechter de mogelijkheid geeft om enkel op basis van een vergelijking tussen de beweerde inbreuk en de stand van de techniek te beslissen dat er geen sprake is van inbreuk, zonder het octrooi (en dus de geldigheid ervan) te onderzoeken. Aangezien het Gilletteverweer geen uitspraak over de geldigheid van een octrooi impliceert – het

octrooi hoeft zelfs niet eens worden onderzocht – kan dergelijk verweer niet als een nietigheids- of ongeldigheidsargument worden beschouwd.

33. Ons inziens hoeft de GAT/LuK rechtspraak dus niet noodzakelijk een weerslag te hebben op het Gilletteverweer³⁹. Wij menen immers dat dit verweer geen nietigheidsverweer inhoudt omdat het ingeroepen octrooi – in tegenstelling tot bij een nietigheidsverweer – niet hoeft te worden bestudeerd⁴⁰. Het is inderdaad pas wanneer de rechter beslist dat het Gilletteverweer impliceert dat het octrooi niet had mogen worden verleend⁴¹, dat hij zich niet bevoegd moet verklaren om dit verweer te behandelen voor zover dit betrekking heeft op de buitenlandse delen van een octrooi⁴². Ook in internationale zaken kan de beweerde inbreukmaker te goeder trouw, die er belang bij heeft dat de zaak snel en efficiënt wordt geregeld (liefst in één en dezelfde procedure voor alle betrokken Europese landen) er dus belang bij hebben zich te beroepen op de Gilletedoctrine. Dit laat toe de GAT/LuK rechtspraak buiten beschouwing te laten.

V. Besluit

Het Gilletteverweer is gestoeld op het basisprincipe dat de stand van de techniek *as such* niet kan worden geoctrooieerd. Het Gilletteverweer bestaat er immers in dat de beweerde inbreukmaker opwerpt dat hij enkel de stand van de techniek toepast (of een niet-inventieve variant daarvan) waardoor er geen sprake kan zijn van enige inbreuk. Ofwel is er geen octrooi-inbreuk, omdat de stand van de techniek *as such* niet kan worden geoctrooieerd, ofwel – indien de octrooihouder een octrooi-inbreuk blijft volhouden – is zijn octrooi nietig omdat dit dan ook enkel de stand van de techniek omvat. Het Gilletteverweer vormt een nietigheidsverweer noch een verweer van niet-inbreuk en maakt dus een *sui generis* verweer uit waarbij het ingeroepen octrooi niet moet worden onderzocht.

34. Zowel bij het voeren als het weerleggen van een Gilletteverweer is een grondige kennis van de stand van de techniek onontbeerlijk. Voor de octrooihouder is dit

³⁵ Bv. W.A. HOYNG, «After Primus-Roche and GAT-LuK», 27 maart 2008, 4, www.boek9.nl.

³⁶ Rechtbank 's-Gravenhage 18 juni 2008, Fort Vale Engineering Limited / Pelican Worldwide BV, 9, www.boek9.nl.

³⁷ Rechtbank 's-Gravenhage 18 juni 2008, Fort Vale Engineering Limited / Pelican Worldwide BV, 9, www.boek9.nl, hierbij rekening houdende met HR 30 november 2007, LJN BA9608, Roche-Primus.

³⁸ Zie in dezelfde zin: D. DE LANGE, «Wat moet de Nederlandse octrooierechter doen bij een GAT/LuK verweer?», *BIE* 2008, 6/7, 233.

³⁹ Vgl. D. DE LANGE, «Wat moet de Nederlandse octrooierechter doen bij een GAT/LuK verweer?», *BIE* 2008, 6/7, 233; Anders: W.A. HOYNG, «After Primus-Roche and GAT-LuK», 27 maart 2008, 4, www.boek9.nl.

⁴⁰ Zie ook in deze zin: D. DE LANGE, «Wat moet de Nederlandse octrooierechter doen bij een GAT/LuK verweer?», *BIE* 2008, 6/7, 233; Rb. 's-Gravenhage 13 februari 2008, Merck Sharp & Dohle Manufacturing / Ratiopharm Nederland BV e.a., www.boek9.nl.

⁴¹ Rechtbank 's-Gravenhage 18 juni 2008, Fort Vale Engineering Limited / Pelican Worldwide BV en D. DE LANGE, «Wat moet de Nederlandse octrooierechter doen bij een GAT/LuK verweer?», *BIE* 2008, 6/7, 233.

⁴² D. DE LANGE, «Wat moet de Nederlandse octrooierechter doen bij een GAT/LuK verweer?», *BIE* 2008, 6/7, 233.

van groot belang om het octrooi te verdedigen tegen een gebrek aan nieuwheid of uitvinderswerkzaamheid. Het gehele octrooidossier, met daarin het onderzoek naar de stand van de techniek alsook het onderzoeksrapport, kan beslissend zijn om een Gilletteverweer te weerleggen. De beslissing van de octrooihouder om zijn eis op te geven dan wel om erin te volharden zal dus in grote mate bepaald worden door zijn dossier met daarin de stand van de techniek. Ook de verweerder moet een uitstekende kennis hebben van de stand van de techniek zodat hij kan aantonen dat de beweerde inbreuk volledig daartoe behoort en geen octrooieerbare wijzigingen bevat. Het komt aan de verweerder toe om allerlei publicaties en archieven hiervoor uit te pluizen en de relevante stand van de techniek te bewijzen. Voor ondernemingen die enige zekerheid willen dat ze geen octrooi-inbreuk plegen, is het dus zeer belangrijk om de reeds gepubliceerde octrooi(aanvragen) in het oog te houden, niet alleen in het kader van hun onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten of om tijdig oppositie aan te tekenen maar ook om deze bij een Gilletteverweer te gebruiken.

35. In internationale zaken kan het Gilletteverweer zijn nut bewijzen doordat het toelaat de GAT/LuKdoctrine buiten beschouwing te laten. Het is volgens ons echter

vooral in Belgische stakingsprocedures in octrooizaken dat het Gilletteverweer een belangrijke rol kan spelen daar de stakingsrechter zich er niet mag uitspreken over de geldigheid of de beschermingsomvang van het octrooi indien hij de vordering tot octrooi-inbreuk op een andere grond kan afwijzen. Het Gilletteverweer heeft immers als groot voordeel dat de stakingsrechter kan vermijden om zich uit te spreken over netelige kwesties inzake de geldigheid of de beschermingsomvang van een octrooi.

36. Het Gilletteverweer is dan ook het verweer bij uitstek voor verweerders die, in een procedure zoals in kort geding, de toestand wegens beweerde octrooi-inbreuk willen deblokkeren, omdat hun handel en/of industrie bijvoorbeeld steunt op beweerde inbreukmakende producten of werkwijzen. Het Gilletteverweer kan bijgevolg geschikt zijn voor verweerders die te goeder trouw een bepaald product of een bepaalde werkwijze hebben ontworpen waarvan zij menen dat dit een loutere toepassing is van de stand van de techniek en hiermee zo snel mogelijk verder willen gaan.

37. Wij menen dan ook dat dit verweer, intussen bijna honderd jaar, nog een mooie toekomst tegemoet gaat en zeker in het Belgische recht aan een herwaardering toe is.